

вав низку праць із мовознавства. Разом із дружиною вони працювали на Українському радіо та в газеті "Шлях перемоги".

Святослав Йосипович зробив величезний внесок у розвиток української мови, а його працями сьогодні користуються не лише філологи. Він першим видав "Практичний словник синонімів української мови", на який тривалий час чекали й фахівці, й моволуби. У Києві вийшло два його видання (1993, 2000), а також три видання у Львові (2008, 2012, 2014). Три видання витримав і "Російсько-український словник складної лексики" (1998, 2006, 2008) укладений С. Караванським. Вийшли у світ книжки "Пошук українського слова, або боротьба за національне "Я" (2001), "Словник рим української мови" (2004), "До зір кризь терня, або Хочу бути редактором" (2008), "Секрети української мови" (2009), "Звідки пішла єсть московська мова або шила в мішку не сховаєш" (2012), "Книга-журнал одного автора" (2010), "Ідіотизми сталінської ярижки у державній мові України" (2016) та інші.

8 листопада 2006 р. С. Караванського за громадянську мужність, самовідданість у боротьбі за утвердження ідеалів свободи й демократії та з

нагоди 30-ї річниці створення Української Гельсінської групи нагороджено орденом "За мужність" I ступеня.

Святослав Караванський відійшов у вічність 17 грудня 2016 р., проживши майже 96 років. Похований на цвинтарі Святого Андрія у Саут-Баунд-Брук (Нью-Джерсі) біля дружини Ніни Строкатої-Караванської.

Вірш "Моє ремесло", написаний 1956 р. на засланні, можна вважати життєвим кредо дослідника:

Кинути слово, щоб бомбою стало!

Кинути слово, щоб душі трясло!

Кинути слово, щоб всіх хвилювало!

Кинути слово — моє ремесло!

Думку подати, щоб совість будила!

Троїла мужність, скородила зло!

Щоб маяком невгасуцим світила!

Думку подати — моє ремесло!

Кинути слово і думку подати!

Гостру, як бритва, прозору, як скло!

Муку страшну і жорстоку зазнати!

Світ оновити — моє ремесло!

Список використаної літератури

1. Біляїв В. Палка й правдива мова (Святослав Караванський) / В. Біляїв // "На неокраїні крилі...". — Донецьк : Східний видавничий дім, 2003. — С. 100—111.
2. Василюк Я. Міцне чималеньке слово / Я. Василюк // Визвольний шлях. — 1980. — № 10. — С. 1277—1279.
3. Зінкевич О. Караванський Святослав / О. Зінкевич // Енциклопедія української діаспори / Гол. ред. В. Маркус, спів-ред. Д. Маркус. — Нью-Йорк—Чикаго, 2009. — Кн. 1. — С. 359.
4. Лихо з розуму (Портрети двадцяти "злочинців"): Збірник матеріалів / Укл. В. Чорновіл. — Париж, 1967. — С. 83—170.
5. Літературні вечори в Українському Інституті Модерного Мистецтва Чикаго, 1973—2006 // Укладачі: Віра Боднарчук, Володимир Білецький. — Донецьк : Український культурологічний центр, 2006. — 140 с.
6. Пелех У. Святослав Караванський — його життя і творчість — відлуння жорстокої доби / У. Пелех // Від розстріляного до замученого відродження. 1960—1980 роки в українській літературі. — Торонто—Вінніпег : Видавнича фундація Гуменюків. — С. 125—133.
7. Славутич Яр. Совість віку (Поезія Святослава Караванського) / Яр Славутич // Слово. Збірник 11. — Б. м. : ОУП "Слово", 1987. — С. 290—297.
8. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. — Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. — 516 с.

Надійшла до редакції 17 листопада 2020 року

3 АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ



УДК 07-053.2-047.44"1962"(477-89)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2020.11(292). 47-52

Лариса Дояр,

кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник

Державного архіву друку Книжкової палати України,

e-mail: arkhiv@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Педагогічні знахідки дитячої періодики УРСР (за матеріалами видань 1962 року)

Дослідження проведено в контексті загального плану науково-дослідних робіт Книжкової палати України на 2020 р. і присвячено українським радянським періодичним виданням 1962 р., електронна база яких формується на нинішньому етапі. У статті порушено проблему дитячої періодики Української Радянської Соціалістичної Республіки, що сьогодні залишається недостатньо опрацьованою науковцями. З урахуванням особливої актуальності порушеної тематики, дослідниця провела контент-аналіз дитячих журналів, що видавалися в УРСР упродовж 1962 р. під кураторством Центрального комітету Ленінської комуністичної спілки молоді України та Республіканської ради Всесоюзної піонерської організації імені В. І. Леніна. Йдеться про журнал "Малютко", розрахований на дітей дошкільного віку; журнал "Барвінок", що видавався для дітей

дошкільного та молодшого шкільного віку; журнал "Піонерія", котрий охоплював підліткову аудиторію. Зазначені часописи виходять дотепер під колишніми назвами, за винятком журналу "Піонерія", що нині має назву "Однокласник". Опрацьовані видання мали великі накладі, розповсюджувалися серед читачів за символічними цінами та вирізнялися потужним виховним потенціалом. Редакційні колеги видав опанували й широко застосовували прийнятні й для сьогодишньої практичної педагогіки форми роботи з молодим поколінням. Дітям прищеплювали високі моральні якості, як-от: чесність, доброзичливість, працелюбність, відданість Батьківщині, повага до літніх людей, рівне ставлення до представників усіх рас, націй і народностей, обайливе ставлення до природи тощо. Журнали формували культуру сімейного читання, навчали дітей комунікувати між собою та дорослими. Зазначені часописи вирізнялися глибоким українознавчим змістом і являли приклад вживання зразкової української літературної мови.

Ключові слова: дитяча періодика УРСР; журнали "Малятко", "Барвінок", "Піонерія"

Постановка проблеми. Відтоді, як людство внайшло книгодрук, його дитячий контент був у пріоритеті. Достатньо згадати І. Федорова, який, започатковуючи вітчизняне книгодрукарство, насамперед видав навчальну літературу для дітей — книжки "Апостол" і "Буквар". Надалі майже всі митці українського красномовства так чи інакше позначилися написанням творів для дітей. Лідер львівського студентського гуртка "Руська трійця" М. Шашкевич уклав для малечі першу в історії України читанку рідною мовою. Цю добру традицію продовжив і Т. Шевченко, видавши для недільних шкіл, де навчалися неосвічені українці, "Буквар південноруський". Неповторну літературну спадщину для дітей і підлітків залишили по собі Г. Сковорода, М. Гоголь, І. Франко, Леся Українка, Б. Грінченко, М. Коцюбинський та багато інших класиків української літератури. У доступній для дитячого віку формі змалював козацькі часи белетрист А. Кашенко. На дитячу аудиторію спрямовували наукові праці й видатні українські історики М. Грушевський, М. Аркас, О. Єфименко. Варто зазначити, що наявність дитячого сегмента у друкованій спадщині свідчить про найвищий рівень письменницької майстерності, про унікальність і неповторність автора, адже в розмові з читачем-дитиною він мусить демонструвати справжню віртуозність, вплітаючи в усі компоненти твору глибокий виховний сенс.

Особливо поважне ставлення до літератури для дітей спостерігалось за радянських часів, коли її виховний потенціал домінував на всіх щаблях багатожанрової спадщини тогочасних митців. Українська радянська література загалом і дитяча зокрема неухильно дотримувалися загальносоюзного принципу — бути "інженером людських душ", — і в цій справі, слід визнати, останні досягли вагомих результатів. Про це свідчить дотепер збережений і доволі поширений у сучасному українському суспільстві радянський менталітет, що залишається неподоланим, попри цілеспрямовану державну політику щодо його нещадного винищення. Отже, дослідження педагогічних складників радянської дитячої періодики нині є особливо актуальним.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку періодичних видань для дітей і підлітків вивчали чимало науковців. Специфіці видавничої підготовки дитячої книги присвячено навчальний посібник Е. Огар [16]. Учена також розглянула й особливості українського книго- та пресознавства для дітей [17, с. 260—277]. Сучасну дитячу періодіку досліджувала колишня співробітниця Книжкової палати О. Орлик [18, с. 26—30]. Сумлінний аналіз бібліографії з порушеної теми провела науковець із соціальних комунікацій Н. Вернигора [4, с. 80—86]. Українську дитячу періодіку в історичному контексті в різні періоди

вивчали М. Алексеева [1], Г. Литвинова [8], Т. Старченко [26, с. 18—23; 27, с. 21—25], Н. Яблоновська [28, с. 72—77] та інші. Педагогічні підходи Б. Грінченка до видання дитячих журналів проаналізувала М. Одинцова [19]. Отже, загалом порушена тема має значну історіографію. Водночас українську радянську періодіку для дітей, особливо її порічний сегмент другої половини ХХ ст., наразі досліджено недостатньо.

Метою статті є проведення контент-аналізу дитячої періодики УРСР, що видавалася впродовж 1962 р., зокрема журналу "Малятко" (наклад — 135 тис. пр., ціна — 15 коп.); журналу "Барвінок" (наклад — 90 тис. пр., ціна — 20 коп.); журналу "Піонерія" (наклад — 38 тис. пр., ціна — 25 коп.). Зазначені видання виходили у столиці, а редакції мали спільну адресу: м. Київ, вул. Пушкінська, 28.

Виклад основного матеріалу дослідження. На полицях сховищ Державного архіву друку в розділі "1962 рік" зберігається кілька назв журналів для дітей. Найвідомішими з них є "Малятко" й "Барвінок", призначені аудиторії дошкільного та молодшого шкільного віку, менш відомим — журнал "Піонерія", що видавався для підлітків за часів УСРР—УРСР, а нині виходить під назвою "Однокласник". За нашими спостереженнями, видання буквально перенасичені різноманітними педагогічними знахідками, що позитивно вражають як змістом, так і формою викладу. Багато корисного з того контенту можна застосовувати й сьогодні, адже, попри надмірну ідеологізацію радянської видавничої справи, комуністичне виховання в дитячій періодиці було все ж таки пропорційно дозованим, а загалом дитині прищеплювали аполітичні за змістом загальнолюдські моральні цінності. Останні, помножені на досконалу українську літературну мову та неглянцевий (безпечний для дитячого зору) формат друку, роблять ці видання цілком прийнятними і в наш час.

Поширеним виховним сюжетом дитячої періодики УРСР 1962 р. було шанобливе ставлення до літніх людей. В СРСР ця чеснота подавалася суголосно з принципом наступності поколінь, поваги до батьківської історичної спадщини. Руйнація зв'язків між генераціями в роки горбачовської перебудови стала фатальною педагогічною помилкою, що призвела до тотального вихолощення моральних цінностей суспільства. Оговтатися від отриманого шоку не вдалося й досі, до того ж сучасному життю терапевтичних якостей щодо оздоровлення суспільної моралі, вочевидь, бракує. Щодо 1962 р., принцип наступності поколінь був "священною короною" виховного процесу, детермінантою, котрої неухильно дотримувалися всі суб'єкти комуністичного виховання молодого покоління. Вірш П. Сиченка "На здоров'я, дідусі!", на-

друкований у 10 числі журналу "Барвінок", являв собою квінтесенцію ставлення радянської молоді до літніх людей [3, с. 4].

Важливим аспектом виховання був інтернаціональний напрям. Повага до людини будь-якої раси, національності та народності становила обов'язковий складник виховних заходів. На сторінках дитячих журналів УРСР популяризувалася дружба між народами Радянського Союзу, солідарність між людьми всього прогресивного світу. Віршик для дошкolarиків "Братики й сестрички", написаний І. Кульською й уміщений у журналі "Малютко", яскраво віддзеркалював інтернаціональну дружбу народів: "По усій-усій землі в мене друзі є малі — білі, жовті, чорні братики моторні. І сестрички милі — чорні, жовті, білі. Щастя більшого нема, як дружити з усіма!" [11, с. 2]. Дотримуючись виховного вектора, "Барвінок" регулярно друкував перекладені українською мовою казки народів світу. Лише впродовж 1962 р. видання ознайомило читачів з літературою осетинського, румунського, фінського, курдського, словацького, польського, чеського, мансійського, італійського, білоруського та російського народів. З урахуванням кількості перекладів, уміщених у журналі "Барвінок", останній слугував своєрідною "Іноземною літературою" для дітей.

Українську радянську дитину привчали до сумлінної, чесної праці, розглядаючи її як запоруку особистого щастя й реалізації власних здібностей. Популярний нині показник, так званий індекс щастя, трактувався в парадигмі теорії Г. Сковороди про "споріднену працю" — людина тільки тоді сягає вершин самореалізації та пізнає задоволення від власної праці, якщо виконує роботу відповідно до своїх здібностей. Простіше кажучи, людина по-справжньому щаслива лише тоді, коли любить власну роботу. Виходячи з цього, радянська дитина перебувала під пильним оком професійної орієнтації. Наприклад, жовтневий випуск журналу "Барвінок" популяризував образ малолітнього електромонтера Петрика, який зі шкільного віку вже визначився з уподобаннями щодо майбутньої роботи [3, с. 9]. Окрім того, періодика для дітей старанно популяризувала суспільно корисні характеристики певних робітничих спеціальностей. Наприклад, у липневому номері "Малютка" оспівувалася важка, але вкрай потрібна людям праця будівельника [12, с. 6—7], а у восьмому випуску йшлося про чотирьохлітнього Толю, який мріяв бути справжнім гірником і видобувати вугілля, як і його тато [13, с. 3].

Важливим виховним напрямом дитячої періодики УРСР було формування любові до природи. На сторінках четвертого номера "Піонерії" за 1962 р. надруковано партитуру й слова "Пісні друзів природи" композитора А. Філіпенка та поетеси Л. Забашти [22, с. 28] у супроводі заклику піонерів Ставищенського району Київської області провести озеленення траси Київ — Одеса [22, с. 29]. Відгукнувшись на пропозицію однолітків, упродовж чотирьох квітневих неділь школярі Київської, Черкаської, Кіровоградської, Миколаївської та Одеської областей дружньо висаджували повздовж доріг зелені саджанці.

Вагомим виховним потенціалом позначився курс "На варті народного добра", започаткований жур-

налом "Піонерія". Під час його проведення загопи юних пожежників перевіряли захищені горища односельців для запобігання ймовірним спалахам, влаштовували протипожежні куточки в колгоспних клубах. Про діяльність піонерської пожежної дружини села Данівка Козелецького району Чернігівської області розповідалося у 12 числі щомісячника [24, с. 31].

Значну увагу приділяли фізичному вихованню дітей. Квітневий номер журналу "Малютко" пропонував виконувати щоденну ранкову зарядку разом із чемпіонкою світу зі спортивної гімнастики, відомою українською спортсменкою Л. Латиніною [9, с. 10; 10, с. 10]. Незабаром народжена в Херсоні гімнастка стала дев'ятиразовою олімпійською чемпіонкою!

На сторінках дитячої періодики УРСР постійно відбувалася комунікація між редакцією та читачами. Такі рубрики існували і в журналах "Малютко", "Барвінок" та "Піонерія". На їхніх шпальтах уміщували малюнки дошкolarиків, вироби народної творчості, прозу та поезію, написану молодшими школярами й підлітками. Сучасні 60-літні громадяни України можуть знайти вельми сентиментальні для їхнього віку вітання з власного минулого, про які вже давно забули, а можливо, й не знали. Наприклад, у журналі "Малютко" було започатковано рубрику "З пошти Олівця-Малювця", що доволі яскраво транслювала дитячі рефлексії на всі вагомні події в тогочасній країні: січневий номер часопису містив малюнки семилітнього Ігоря Сікорського з села Тридуби Миколаївської області, який зобразив вантажівку з курудзою, та шестилітньої Наталки Севериної з міста Києва, вочевидь, футбольної вболівальниці, адже її твір мав гучну назву "Київські чемпіони" [9, с. 12]; у серпневому випуску "Малютка" надруковано малюнок "Цілинний хліб", що його надіслав семирічний Сашко Марченко з міста Макіївка Донецької області [13, с. 12], а у грудневому номері — малюнок шестилітнього Сашка Омеліна з Дніпропетровська під назвою "Космонавти", цілком у тренді тих часів [14, с. 12].

З рубрики "З нашої поштової скриньки" журналу "Піонерія" можна дізнатися про цікаві педагогічні захоплення, що їх використовувала редколегія. Зокрема, Дмитро Муспан із села Бірюково Свердловського району Луганської області надіслав вдячного листа доволі показового змісту: "Сердечно дякую за те, що редакція "Піонерії" преміювала мене як юнкора путівкою до республіканського піонерського табору "Молода гвардія". У таборі я добре відпочив. Ходили ми на екскурсію в місто Одеса, в музеї, відвідували театри. Я навчався в ляльковому гуртку. Там ми самі робили ляльки, привчалися до роботи з ними. В кінці зміни наш гурток показав виставу "Лисиця і Засць". Тепер у своїй школі я організую ляльковий гурток... У таборі я навчився краще малювати. Там були хлопчики з художньої школи міста Луганська. Вони допомагали мені, вказували на помилки в моїх малюнках..." [23, вкл.]. А дівчатка із села Мирівка Кагарлицького району Київської області Валя Козієнчук і Люба Самоткал, які були членами історичного гуртка, розповіли в листі до журналу про те, як відвідали старовинний цукровий завод — Григорівський, заснований 1845 р. [23, вкл.]. Часопис "Піонерія"

практикував рубрику "Листи з...", у якій уміщували коротенькі розповіді дітей-земляків. Зокрема, у 8 номері було надруковано листи з Феодосії, в котрих йшлося про діяльність міського гуртка юних краєзнавців і туристів (розповідь учень 7-А класу школи № 1 Льоня Феденченко), про роботу бібліотеки, створеної піонерами 5 класу школи № 4 імені Віті Коробкова (повідомила учениця 7-Г класу Таня Чебанова), про організований у школі № 2 кінотеатр "Малятко" (написав учень 8-А класу Володя Суханов) [23, с. 22—23]. Аналогом такої рубрики в журналі "Барвінок" була "Пошта Барвінка", куди школярі надсилали коротенькі листи про своє життя-буття. Наприклад, у серпневому числі про свою маленьку школу з чотирьох класів розповіли Віталій Довженок і Михайло Стародуб із села Скугарі Чернівецької області, про взаємодопомогу жовтенятської зірочки хворій подрузі повідомила Люда Патренко з села Цебриково Одеської області [2, с. 22].

Дитяча періодика УРСР сповнена, а в окремих випадках навіть переобтяжена різноманітною пізнавальною інформацією, котру цікаво читати всією родиною. Таким нехитрим педагогічним методом прищеплювали традиції сімейного читання й спільного обговорення здобутих знань. Це сприяло духовному зближенню членів сім'ї, усувало передумови конфліктів між різними поколіннями. Так, у 3 номері "Піонерії" уміщено не лише захопливі, а й актуальні, у контексті сьогодишнього ковідного дня, відомості про створення палат штучного клімату в Київській обласній лікарні. Йшлося, зокрема, про таке: "Чи можна восени або взимку штучно створити в Києві таку погоду, яка буває в ясну літню днину на Південному березі Криму або Чорноморському узбережжі Кавказу? Мабуть, скажете, буйна фантазія. А ми відповімо: була фантазія, а тепер реальна дійсність. І щоб побачити її, на власні очі переконатися у цьому, досить побувати у Київській обласній лікарні, де існує кілька палат штучного клімату. Зайдеш в одну з таких палат — як легко тут дихається. Правда, потрапити всередину палати не так просто. Для цього треба повернути штурвал на важких сталевих дверях, що ведуть до шлюзової камери. А згодом, коли урівноважиться атмосферний тиск, з камери можна ввійти безпосередньо у палату, де протягом кількох тижнів живуть хворі... Палати штучного клімату разом з машинним відділенням і пультом управління складають перший у світі Київський біотрон. Тут лікують людей і водночас вивчають дію кліматичних факторів на різні хвороби..." [21, с. 30]. Цитований текст, написаний у дусі Ж. Верна, видається фантастичним. Проте в дитинстві, зростаючи в гірничо-металургійному велетні СРСР — Кривому Розі (моє рідне місто й нині називають "залізним серцем" України), я чула про лікування професійних легеневих хвороб "у барокамерах". Тож з озвученого "Піонерію" казкового сюжету щось-таки було правдою. Меншу за обсягом, відповідно до віку читачів, але також пізнавальну інформацію наведено в рубриці "Цікаве звідусюди" журналу "Барвінок". Зокрема, школярі дізнавалися про артеківський дуб, що виконував роль поштаря у

кримському селищі Гурзуф: у дуплі дерева відпочивальники всесвітньо відомого табору залишали листи зі своїми іменами, адресами, номерами телефонів і в такий спосіб згодом зв'язувалися [2, с. 23].

Слід зазначити, що дитяча періодика УРСР містила потужний українознавчий контент. Журнал "Малятко", через образ малого Гуцулика, поетизував неповторність буковинського краю [12, с. 3], а "Піонерія" писав про першу в Україні (!) книгозбірню, подаючи під цим повідомленням інформацію про засновану 1037 р. Ярославом Мудрим бібліотеку в Києві. Інакше кажучи, редакція цілком незауважливо подавала гостру полемічну тезу історичної науки про те, що Київська Русь — то є Україна [21, с. 30]. У цій самій рубриці розповідалося про перший у Росії та другий в Європі електричний трамвай, історія якого також розпочалася в Києві — лінія завдовжки 1,5 км поєднувала Поділ із Хрещатиком [21, с. 31]. Яскравою крапкою в цій добірці було повідомлення, що 1823 р. слід вважати першим роком парового судноплавства на Дніпрі: саме тоді в селі Мошни, що на Черкащині, кріпаки графа Воронцова збудували перший пароплав [21, с. 31]. Глибокий українознавчий зміст мала картонна вкладка до 3 (традиційно шевченківського) числа "Піонерії": на ній було зображено вишивки Валі Соченко (стилістично виконана тополя в обрамленні орнаменту й напису "Т. Шевченко"), Віри Доморацької (портрет Т. Шевченка з датами його столітніх роковин (1861—1961), вірш "І на оновленій землі врага не буде супостата..." з червоно-чорним українським орнаментом, що поєднувався із символом робітничо-селянської єдності — серпом і молотом), Оксани Острожинської (пастушок в оточенні овець у локальному орнаменті, напис "Мені тринадцятий минало..." між суцільними смугами горизонтального орнаменту та написом угорі "Т. Шевченко"). У тексті зазначалося, що дівчатка відвідують гурток художньої вишивки при тернопільському Палаці піонерів [21, вкл.]. У фінальному, 12, номері "Піонерії" за 1962 р. надруковано оповідання С. Музиченка "Десять злотих", у якому йшлося про видатного українського художника, співця гуцульського краю І. Труша [15, с. 22—24]. На обкладинці уміщено фрагмент його картини "Берізка в полі" [24, обл.].

Популярною журнальною рубрикою "Піонерії" стали бесіди з видатними діячами України. Журналісти підготували для читачів інтерв'ю з директором Інституту електрозварювання, президентом Академії наук УРСР, академіком Б. Патоном, який розповів про свій шлях у науку, що лежав через "дитячу технічну станцію" [20, с. 5], а також з доктором медичних наук, старшим науковим співробітником Інституту фізіології Академії наук УРСР С. Расіним, який пов'язав набуті за піонерського життя навички з вдалою втечею з гітлерівського шталагу для радянських військовополонених [25, с. 7].

На сторінках дитячої періодики УРСР не гребували друкуватися видатні вітчизняні науковці. Зокрема, завідувач кафедри історії і теорії мистецтва Київського художнього інституту П. Говдя написав для українських підлітків статтю, присвячену народному художникові СРСР, відомому українському митцю

В. Касіяну [5, с. 17]. Науковець навіть біографічні подробиці з його життя (про рідне село Микулинці на Прикарпатті, про навчання у Празькій академії мистецтв) та проаналізував дорадянську й радянську творчість. До переїзду в УСРР 1927 р. В. Касіян зображував важкий душевний стан безробітних людей (малюнки й гравюри 1923—1926 рр. "Бездомні безробітні", "Безробітні на мосту", "Перепочинок", "Страйк" тощо), згодом його роботи вирізнялися непереборною пролетарською силою (гравюри "Герой Перекопу", "Повстання арсенальців у Києві у 1918 р.", "Кочегар", "На штурм прориву" (Дніпрогес)). Проте провідною темою стала шевченкіана: художник створив серію офортів ("Шевченко серед селян", "Шевченко на Україні" та інші) і плакатів воєнної доби на слова поета під загальною назвою "Гнів Шевченка — зброя Перемоги", а також ілюстрації до невмирущого шевченківського "Кобзаря" (дівчина Катерина, яка уособлює Україну месники-гайдамаки, старий ліжник) [5, с. 17].

Вдалою навчально-методичною та педагогічною знахідкою, на наш погляд, була журнальна рубрика "Розповіді про майбутнє", в якій в адаптованій до дитячого віку формі подавалася інформація важливого технічного змісту. На сторінках "Піонерії" з українськими підлітками вів фахову розмову заступник директора Інституту теплоенергетики Академії наук УРСР, кандидат технічних наук П. Лавров [7, с. 18—19]. У статті "3000 мільярдів "машинних рабів" науковець

розповів про виробництво електроенергії в СРСР та Україні. У 1962 р. дописувачем зазначеної рубрики став член-кореспондент Академії наук УРСР П. Кучеров. Він розповів про те, що будь-які двигуни потребують інших двигунів — палива, а таким універсальним паливом є кам'яне вугілля [6, с. 12—13]. Науковець змалював переваги винайдені радянськими інженерами "гармати-гідромонітора", за допомогою якої видобували вугілля. Струмені води під величезним тиском врзалися у вугільні пласти, подрібнюючи породу. Отримана пульпа — суміш води й вугілля — стікала в жолоби, підіймалася на поверхню й відсортовувалася, при цьому воду використовували неодноразово, дбаючи про економію цього цінного ресурсу [6, с. 12].

Висновки. Дитяча періодика УРСР, що виходила впродовж 1962 р., є яскравим тлом тогочасного виховного процесу. Журнали для дітей окресленого періоду вирізнялися високим поліграфічним рівнем і глибоким навчально-виховним змістом. Педагогічними знахідками дитячої періодики УРСР є різноманітні пізнавальні рубрики, настільні ігри, саморобки, листування читачів з редакцією, конкурси прозових і поетичних творів, дитячих малюнків тощо. Журнали для дітей популяризували прийнятні для суспільства моделі поведінки й забезпечували всебічне виховання нового покоління. Значною перевагою радянської періодики для дітей, у контексті сьогодення, є вживання досконалої української літературної мови.

Список використаних літератури та джерел

1. *Алексеева М.* Советский детский журнал 20-х годов / М. Алексеева / [под ред. А. Западова]. — Москва : Изд-во МГУ, 1982. — 132 с.
2. *Барвінок.* — 1962. — № 8. — 24 с.
3. *Барвінок.* — 1962. — № 10. — 24 с.
4. *Вернигора Н. М.* Українські дослідники періодики та книговидання для дітей / Н. М. Вернигора // Українське журналістикознавство. — 2013. — Вип. 14. — С. 80—86.
5. *Говдя П. В. І. Касіян / П. Говдя // Піонерія.* — 1962. — № 2. — С. 17.
6. *Кучеров П. С.* Двигуни двигунів / П. С. Кучеров // Піонерія. — 1962. — № 4. — С. 12—13.
7. *Лавров П. І.* 3000 мільярдів "машинних рабів" / П. І. Лавров // Піонерія. — 1962. — № 2. — С. 18—19.
8. *Литвинова Г.* Газета для детей как средство идеологического влияния и коммунистического воспитания подрастающего поколения в современных условиях (1958—1960 гг.) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Г. Литвинова. — Киев, 1970. — 22 с.
9. *Малятко.* — 1962. — № 1. — 12 с.
10. *Малятко.* — 1962. — № 4. — 12 с.
11. *Малятко.* — 1962. — № 6. — 12 с.
12. *Малятко.* — 1962. — № 7. — 12 с.
13. *Малятко.* — 1962. — № 8. — 12 с.
14. *Малятко.* — 1962. — № 12. — 12 с.
15. *Музиченко С.* Десять злотих / С. Музиченко // Піонерія. — 1962. — № 12. — С. 22—24.
16. *Огар Е. І.* Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Е. І. Огар. — Львів : Аз-Арт, 2002. — 155 с.
17. *Огар Е.* Українське книго- та пресознавство для дітей (спроба загального огляду) / Е. Огар // Збірник праць науководослідного центру періодики. — 2002. — Вип. 10. — С. 260—277.
18. *Орлик О.* Тенденції та розвиток сучасної дитячої періодики (2008—2011) / Олена Орлик // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 12. — С. 26—30.
19. *Одинцова М. І.* Борис Грінченко про журнал для дітей / М. І. Одинцова // Наукові записки Інституту журналістики. — Київ, 2007. — Т. 27.
20. *Патон Б. Є.* Завжди почувати себе піонером / Б. Є. Патон // Піонерія. — 1962. — № 5. — С. 5.
21. *Піонерія.* — 1962. — № 3. — 32 с.
22. *Піонерія.* — 1962. — № 4. — 32 с.
23. *Піонерія.* — 1962. — № 8. — 32 с.
24. *Піонерія.* — 1962. — № 12. — 32 с.
25. *Расін С. Д.* Я — перший / С. Д. Расін // Піонерія. — 1962. — № 5. — С. 7.
26. *Старченко Т. В.* Духовна орієнтація дитячих журналів України початку ХХ ст. / Т. В. Старченко // Образ. — 2002. — Вип. 3. — Ч. 2. — С. 18—23.

27. Старченко Т. В. Журнал "Дзвіночок" (90-ті рр. XIX ст.): виховання християнських чеснот у дітей та молоді / Т. В. Старченко // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Серія Журналістика. — 2000. — Вип. 8. — С. 21—25.
28. Яблоновська Н. Кримські журнали учнівської молоді "Первый луч" и "Луч" (1906) / Н. Яблоновська // Образ. — 2004. — Вип. 5. — С. 72—77.

Larysa Doiar

Pedagogical findings of children's periodicals of the USSR (based on 1962 publications)

The presented research is carried out in the context of the general plan of research works of the Book Chamber of Ukraine for 2020. The article is devoted to the Ukrainian Soviet periodicals of 1962, the electronic base of which is formed at this stage. The article prepared by the author raises the issue of children's periodicals of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, which, to date, remains insufficiently studied by scientists. Taking into account the special urgency and demand of this topic, the researcher conducted a content analysis of children's magazines published in the USSR during 1962 under the auspices of the Central Committee of the Leninist Communist Youth Union of Ukraine and the Republican Council of the All-Union Pioneer Organization. Lenin. We are talking about the magazine "Malyatko", designed for preschool children, the magazine "Barvinok", which was published for children of preschool and primary school age, the magazine "Pioneer", which reached the teenage audience. All these magazines still exist under their former names, with the exception of the magazine "Pioneer", which is now published under the name "Classmate". The processed editions were published in large editions, distributed among readers at symbolic prices and were distinguished by their powerful educational potential. The editorial boards of these journals have mastered and widely used acceptable for today's practical pedagogy forms of work with the younger generation. Children were instilled with high moral qualities, such as honesty, friendliness, diligence, devotion to the Fatherland, respect for the elderly, equal treatment of people of all races, nations and nationalities, care for nature and more. Magazines formed a culture of family reading, taught children to communicate with each other and adults. These publications had a deep Ukrainian studies content and were an example of exemplary knowledge of the Ukrainian literary language.

Keywords: children's periodicals of the Ukrainian SSR; magazines "Baby", "Periwinkle", "Pioneer"

References

- Alekseeva M. (1982). *Sovetskiy detskiy zhurnal 20-kh godov*. Moskva: Yzd-vo MHU.
- Barvinok*. (1962), 8.
- Barvinok*. (1962), 10.
- Vernyhora N. M. (2013). Ukrayinski doslidnyky periodyky ta knihovydannya dlya ditey. *Ukrayinske zhurnalistykoznavstvo*, 14, pp. 80—86.
- Hovdya P. (1962). V. I. Kasiyan. *Pioneriya*, 2, p. 17.
- Kucherov P. S. (1962). Dvyhuny dvyhuniv. *Pioneriya*, 4, pp. 12—13.
- Lavrov P. I. (1962). 3000 milyardiv "mashynnykh rabiv". *Pioneriya*, 2, pp. 18—19.
- Lytynova H. (1970). *Hazeta dlya detey kak sredstvo ydeolohicheskoho vlyaniya y kommunysticheskoho vospityaniya podrastayushchego pokoleniya v sovremennikh usloviyakh (1958—1960 hh.)*. Abstract of Ph.D. dissertation. Kyiv.
- Malyatko*. (1962), 1.
- Malyatko*. (1962), 4.
- Malyatko*. (1962), 6.
- Malyatko*. (1962), 7.
- Malyatko*. (1962), 8.
- Malyatko*. (1962), 12.
- Muzychenko S. (1962). Desyat zlotykh. *Pioneriya*, 12, pp. 22—24.
- Ohar E. I. (2002). *Dytyacha knyha: problemy vydavnychoyi pidhotovky*. Lviv: Az-Art.
- Ohar E. (2002). Ukrayinske knyho- ta presoznavstvo dlya ditey (sproba zahalnoho ohlyadu). *Zbirnyk prats naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, 10, pp. 260—277.
- Orlyk O. (2011). Tendentsiyi ta rozvytok suchasnoyi dytyachoyi periodyky (2008—2011). *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 12, pp. 26—30.
- Odyntsova M. I. (2007). Borys Hrinchenko pro zhurnal dlya ditey. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*. Kyiv, T. 27.
- Paton B. Ye. (1962). Zavzhdy pochuvaty sebe pionerom. *Pioneriya*, 5, p. 5.
- Pioneriya*. (1962), 3.
- Pioneriya*. (1962), 4.
- Pioneriya*. (1962), 8.
- Pioneriya*. (1962), 12.
- Rasin S. D. (1962). Ya — pershyu. *Pioneriya*, 5, p. 7.
- Starchenko T. (2002). Dukhovna oriyentatsiya dytyachykh zhurnaliv Ukrayiny pochatku XIX st. *Obraz*, 3 (2), pp. 18—23.
- Starchenko T. V. (2000). Zhurnal "Dzvinochok" (90-ti rr. XIX st.): vykhovannya khristyianskykh chesnot u ditey ta molodi. *Visnyk KNU im. Tarasa Shevchenka. Seriya Zhurnalistyka*, 8, pp. 21—25.
- Yablonovska N. (2004). Krymski zhurnaly uchnivskoyi molodi "Pervyy luch" y "Luch" (1906). *Obraz*, 5, pp. 72—77.

Надійшла до редакції 1 листопада 2020 року

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 210 пр. Зам. 68.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html